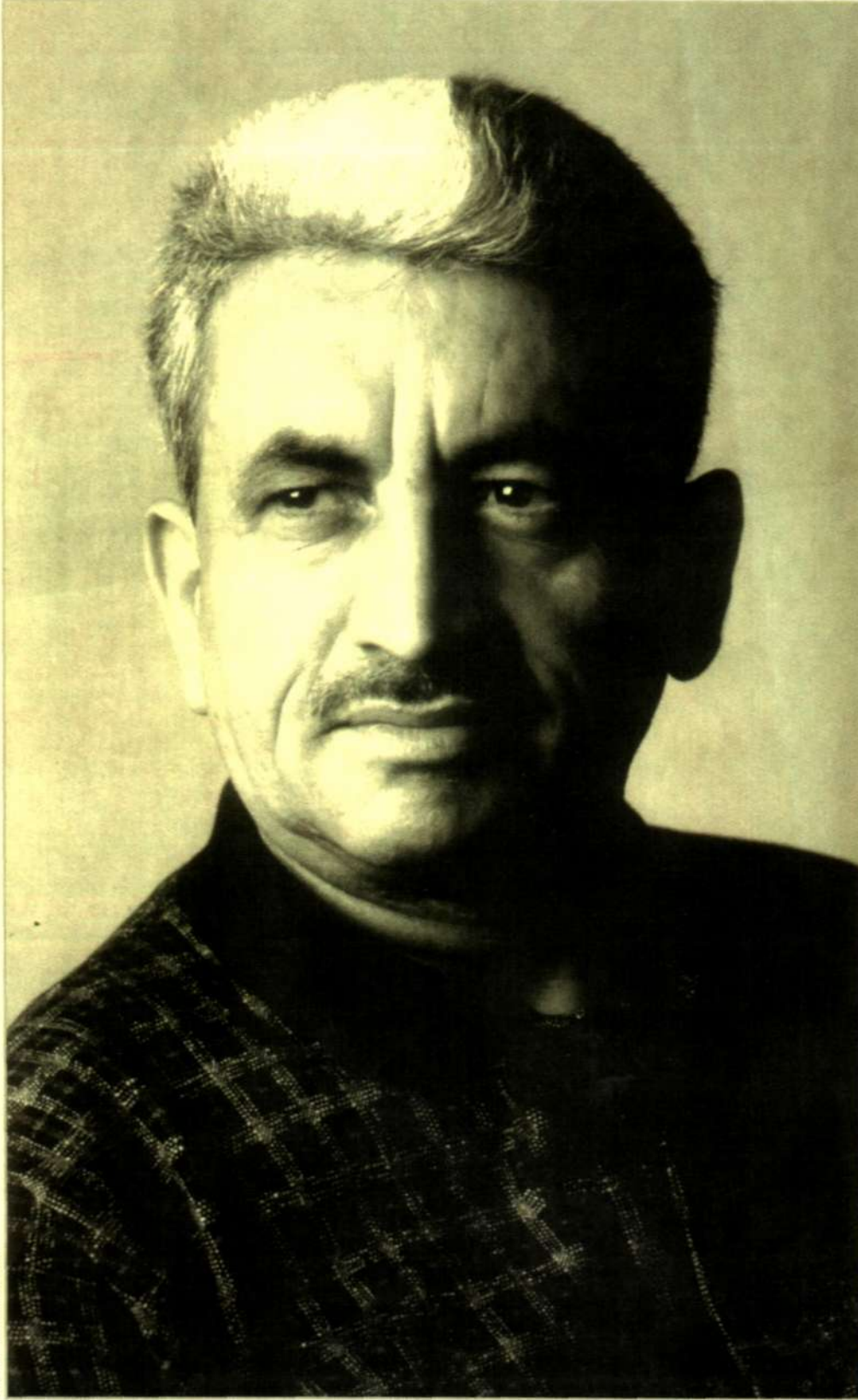


# YEDİ İKLİM

EDEBİYAT • KÜLTÜR • SANAT • AYLIK DERGİ • ARALIK 2001 • FİYATI: 2.000.000 (KDV DAHİL)



- *Dr. Kâzım Hacımeyliç*
- *Ali Haydar Haksal*
- *İsmail Kılıçarslan*
- *Gönül Yonar Utku*
- *Erol Çatal*
- *Osman Özbahçe*
- *Şaban Abak*
- *Mustafa Özçelik*
- *Ali Günvar*
- *Dr. Hasan Aktaş*
- *Muhsin Macit*
- *Ali Barskanmay*
- *Uğur Soldan*
- *Selçuk Çıkla*
- *Ertuğrul Aydın*
- *Ahmet Edip Başaran*
- *Cemile Sümeyye*
- *Sedat Umran*

# "Berzah" ve Serbest Şiirimiz Üzerine Düşünceler

Selçuk ÇIKLA

*Eroğlu, geçen yüzyılların şiiri ile çağdaş şiiri karşılaştırırken, dağınık oluş'un çağımız şâirlerinin pek çoğunda görülen ortak bir özellik olduğunu ve bu dağınık oluş'un sebebinin de algılama biçiminde ve şâirin algılama alanı ile kurduğu iletişimin, kendiliğinden oluşan yönteminde aranması gerektiğini belirtir.*

*"Bir eleştirmenin, bir araştırmacının görevi bence yargıcınki gibidir; taraflara yukarıdan bakabilmelidir." <sup>1</sup>*

Şiir, bütün milletlerin kültür ve edebiyatlarında, hatta bir milletin kendi edebiyat tarihi içinde en çok değişime uğrayan bir sanat dalıdır. Bu açıdan bakılınca "şiir" in sınırlarının genişliğindeki özgürlük kadar, bir şâirin de sanat anlayışını tercihte o kadar özgürlüğü vardır. Ancak "... şiirin dünyasında kesinlikler olmaz, şiir bir açık yapıt olması itibarıyla kendisiyle ilgili kesinliği ifade eden her ifade sahibini utandırmaya namzet bir halde beklemektedir."<sup>2</sup> Ayrıca "Hiç akıldan çıkarılmaması gereken" bir doğru vardır ki; o doğru "şiir konusunda genellemeler düzeyinde kalan her açıklama"nın noksan olduğu, noksan kalacağıdır. "Şiirden (ve belki de bütün sanatlardan) söz ederken konulan, konulmaya çalışılan kurallar her somut durumda sarsılabilir. Her şâirin belirgin bir dünyası, her şiirin oturmuş, belirgin bir maddesi vardır. Eğer şiir üzerine konuşulacaksa genel sözlerin, her özel durumda yeniden gözden geçirilmesi, en azından o özel durum uğruna daha da derinleştirilmesi kaydıyla konuşulmalıdır."<sup>3</sup> Bu düşüncelerden hareketle burada bizim yapacağımız, bundan sonra da üzerinde tartışılmaya devam edeceği anlaşılan bazı konularda sadece birtakım tespitlerde bulunmaya çalışmak olacaktır.

## **Berzah ve Serbest Şiirimiz Üzerine**

*Berzah* (Toplu Şiirler, 1968-1998), Ebubekir Eroğlu'nun bugüne kadar yayımlanmış dört şiir

kitabının [*Kuşluk Saatleri* (1974), *Kayıpların Şarkısı* (1984), *Yirmidört Şiir* (1991) ve *Şahitsiz Vakitler* (1998)] bir araya getirilmiş baskısıdır.

*Berzah*'ı okuyup bitirdikten sonra, bu kitaptaki şiirlerin hem bir genel okur hem de şiir serüvenimiz açısından yerinin neresi olabileceğine dair bir yorum bulmaya çalışırken, Ebubekir Eroğlu'nun şairliği ve günümüz şiiri hakkında yeni birtakım çağrışımlar doğdu zihnimde. Nasıl şiirlerdi bunlar? Bir şiir bu kadar kapalı olabilir miydi? Yahut bunlar bana mı bu kadar kapalı gelmişti? Bu kitaptaki bazı şiirlerden, defalarca okunsalar da, ancak dağınık çıkarımlar yapılabiliyor, çoğu kez bu çıkarımların arasında herhangi bir bağ kurmak da pek mümkün olmuyordu.

Şâirin bu kitabında bazı şiirleri (mesela "Hüznün Anlayışı" ile "Gecenin Kanatları") arasında, anlaşılabilir seviyesi açısından büyük farklar da yok değil. Ancak şâirin, okuyucu tarafından anlaşılabilir olasılığının olduğu şiirleri de aslında kelimeler, mısralar, hayâller, duygu ve düşünceler arasında hem büyük bir kopukluk olduğu hissini vermekte ve hem de şiirin bütünü açısından kapalılık havası taşımaktadır. Bu açıdan kendimi Arif Ay'ın, Eroğlu'nun şiiri için yaptığı eleştirinin tam ortasında hissettim. (Bu hissi, kapalılık içinde silik bir açıklık olarak ifade etmek mümkün.)

Arif Ay, kendi kuşağından "biri olarak, öteden beri şiirini yakından" izlediği, "zaman zaman aynı dergi sayfalarını" paylaştığı bir şâir olan Ebubekir Eroğlu'nun *Kuşluk Saatleri* ve *Kayıpların Şarkısı*'ndan *Yirmidört Şiir*'e uzanan şiir serüveninde onun şiirinin aynı kuşak şairleri arasında kendine

özgü bir yeri" olduğunu söyler. Bu "kendine özgü- lüğün en belirgin özelliği" onun "şairlerinin kapalı- lığı" olduğu gibi bu kapalılık "aynı zamanda onun şiir söyleminin değişmez, temel niteliğidir de." Eroğlu'nun "bu söylem tarzı, yer yer, onun şi- irlerini tutuk, hatta kekre bir yapıya da dönüştürür. Açıkçası bu yapı, onun şiirini Türkçe'nin şiiri ol- maktan zaman zaman uzaklaştıran bir izlenim ve- rir okuyucuya."<sup>4</sup>

Bir şiirin anlaşılma gücünü, şiirdeki yan an- lamlı kelimeler ve mecaz anlamlı kelime grupları- nın çokluğundan ziyade şâirin sanat anlayışı belir- ler. Şâir, şiirlerinde somutluktan ziyade soyutluğu, açıklıktan ziyade kapalılığı tercih ediyorsa, artık şiiri anlamak okuyucu için çok zor ve büyük bir uğraş haline gelmiş demektir.

Bir şiirin anlaşılma gücüne yol açan diğer bir etmen de şekille ilgilidir. Belli mısra dizilişleri ve gruplanışlarına sahip ve aynı zamanda kafiyeli, vezinli bir şiirin anlaşılma seviyesi ile mısra dizi- lerinde herhangi bir kuralın olmadığı, kafiyesiz, vezinsiz şiirlerin anlaşılma seviyesi arasında da farklar vardır. (Şiirlerinde kapalılığı tercih eden iki şâir açısından bakıldığında), serbest şiir, kurallı şi- ire nazaran, anlamın dağınık ve kapalı olmasına daha yatkın bir şiir tarzıdır.

İşte, Ebubekir Eroğlu'nun şiiri de, bu üç unsur- dan, yani hem serbest şiir geleneğinden, hem şâ- irin sanat anlayışından, hem de kullandığı dilden kaynaklanan bir anlaşılma gücünü sorununa sa- hiptir. Onun şiiri sadece halk tarafından değil, ede- biyatla profesyonelce ilgilenen kişiler tarafından da anlaşılması güç bir şiirdir.

Gerçi tarih boyunca birçok şiir ekolü, özellikle sanat anlayışları ve kullandıkları dil sebebiyle ken- di zamanlarında anlaşılama olgusuyla karşılaş- mışlardır. Bu tür ekollerin şâirlerinin hem kendi za- manlarında hem de daha ileriki zamanlarda muhte- va ve şekil alanlarındaki yenilik ve orijinallikleri sebebiyle akıllarda ve edebiyat tarihlerinde büyük izler bıraktıkları da görülür. Bu şekilde, anlaşılma- sı güç, kapalı, soyut şiirler yazarak belli bir muhit oluşturmuş ekollerin ve bu tür kapalı, soyut ve sem- bollerle/hayâllerle dolu bir şiirin başarılı isimleri her zaman az olduğu gibi, böyle bir şiirin okuru da seveni de anlayanı da az olmuştur/olacaktır.

Diğer taraftan 20. yüzyılda Türkiye'de, serbest şiirin hoyratça kullanıldığı son zamanlarda güçlü, orijinal ve yenilikçi şâirlerin sayısı bir hayli azal- mıştır. Hele hele edebiyat çevrelerinin eskisi kadar

gündemi işgal edememeleri de, her geçen yıl biraz daha bariz şekilde hissedilmektedir. Ebubekir Eroğlu da, bu bugünkü olumsuz durumu şu dizele- riyle anlatmaktadır:

*eskilerin ırmak gibi şairleri vardı  
şelâle olup köpük köpük dökülen*

*nasip oldu bir ömür kıyılarında gezdik  
eksilmeyen su nereden geliyor  
merak ettik  
gittiği yeri gözledik.*

*bir onlar bir de -her devirde-  
yakınlarından daha yakını  
bulduğu mekânda vaktin evladı  
toprağı kımıl kımıl besledi de  
bizim otlarımız bitti*

*azizim boşver  
aradaki haşerati<sup>5</sup>*

Şairin aradaki haşerattan kastı, bizce şiir yetene- ği çok zayıf olup adı sanı hiç hatırlanmayanlardır. Çünkü onlar kendilerini şâir zanneden, ama gerçekte şiirin kıyılarında dahi yüzememiş kişilerdir. Arif Ay'ın bu konuya, gerçek şiirin kapalı ve anlaşılma- z şiirler olduğunu düşünen ve bugünün haddini bil-meyen, müteşâir (şâirlik taslayan) kişilerine ilişkin bir yakınması vardır. Bu yakınma biraz radikal gö- rünse bile, aslında içinde doğruluk payı yüksek olan bir değerlendirmeyi içermektedir:

"Bu süreç sonunda, iki tür şiir çıktı ortaya. Bi- ri Türkçe'nin şiiri, öteki Türkçe olmayan şiir. Özellikle günümüz şiiri, Türkçe olmayan şiir ör- nekleriyle tıkanma noktasına gelmiştir. Hatta bu- gün, gençlerin yazdığı şiir, toplumun, hayatın dışı- na itilmiş, yazanlarından başka kimseyi ilgilendir-meyen, (yazanlarına da sadece tatmin duygusu ve- ren) üstünü sazlıkların kapladığı bir gölet duru- mundadır. Bir elin parmakları kadar az sayıda olan, Türkçe'nin şiirini yazan şairlerin de önünde açılması gereken bir şiir bataklığıdır bu gölet."<sup>6</sup>

### **Serbest Şiirin/Şiirimizin Başarısı veya Başarısızlığı**

Bilindiği gibi edebî eserlerin en temel özelliği kurmacaya, hayâle, hisse ve düşünceye dayanma- larıdır. Bizler bu eserler içinde müstesna bir yere sahip olan şiiri niçin okuruz acaba? "Herhalde

yokluğunu hissettiğimiz bir şeyleri tamamlamak, bir zorluğu gidermek ve nihayet bir doyum sağlamak için."<sup>7</sup> Bu okumalar sırasında her eser farklı bir zevk verir bize. Söz gelimi, şiir, okurun duygu ve düşüncelerine hitap ettiği sürece ve şiirselliğinin başarısı ölçüsünde belli bir haz verir okura. Hikâye ve romanlar da okurun hayâl alemine, iç dünyasına, tanınmayan-bilinmeyen insan ve hayatlara başarılı bir şekilde eğilebildiği sürece okura belli bir estetik haz verir. İşte bu haz, her edebî eserde ve her okura göre değişen bir edebî hazdır ve edebî eser bu hazzı verebildiği ölçüde başarılı olmaya hak kazanır.

Şiir "İç dünyadan veya dış dünyadan gelen güzellik ihsasının doğurduğu hayret hissine lisanın güzelliğini kullanarak beden verme sanatıdır."<sup>8</sup> ve bir şiiri okurken onun her mısraından aynı seviyede zevk almayız, o şiirdeki bazı mısralar bizi heyecanlandırır, hayrete sevk eder. Bu sebeple Edgar Ailen Poe'nun dediği gibi, okurda poetik tesir uyandırabilen bölümler ancak şiirin küçük nazım parçaları yani bazı mısralarıdır. Bir nazım metni (bir manzume), şöhretini ruhu yükselterek meydana getirdiği heyecan sayesinde kazanabilir. Bu sayede de şiir tabirine hak kazanır. Ancak, bütün heyecanların geçici olduğu da psikolojiye ait bilgilerimizle sabittir. Bir şiiri şiir yapan bu heyecanlandırma seviyesi de zorunlu olarak bir manzumenin başından sonuna kadar aynı şekilde devam etmez; gevşer, değişime uğrar, kırılır.<sup>9</sup> Heyecanın, hayretin, hislenmelerin söndüğü yerler de şekil olarak şiir türünün sınırları içindedir, ancak bu yerler o şiirde başarılı olunan yerler değildir. Genel okuyucu, yani belli bir şiiri veya belli bir şâirin şiirlerini okuyan kişilerin çoğunluğu bu şiiri veya şiirleri başarılı buluyorlarsa işte o zaman bu eserler şiir olmayı daha çok hak ederler.

Madem ki hem bir şâirin çok az sayıdaki şiirleri başarılı olabiliyor ve başarılı bir şiirin de başarısını -çoğunlukla- o şiirin bazı parçaları sağlayabiliyor; o hâlde bir şâirin başarısı gösterdiği sanat-kârlığın seviyesine bağlı demektir. "Şiir", nesir türlerinin aksine, "gerek içerik, öz, gerekse söze dönüştürme, sunuluş açısından özgün, etkilemeye, duygulandırmaya yönelik"<sup>10</sup> bir sanat ürünüdür. Ayrıca şiir, tarih boyunca fikir ve ideolojiden ziyade her türlü duygu, his ve sezise ait yaşantı, hayâl ve duygulanışları anlatan özel bir dile -şiir dili, üst dil- yatkın olması sebebiyle "kapalılığa" da her zaman açık olmuştur. Ancak edebî eserlerdeki kapa-

lılık bütün milletlerin edebiyatında halktan kopuşla eşdeğer görülmüştür. Nitekim eski edebiyatımıza yöneltilen ağır eleştirilerin de asıl sebebi "kapalılık" merkezlidir. Yalnız, bugünkü nesiller tarafından öğrenilmesi ve tadına varılması yıllar sürececek bir şiir geleneğini\*, özellikle kapalılığını bahane ederek birkaç dakika içinde yerin dibine batırmak kolaylığının ardından ortaya konan şiirin, geçmiş şiirimizden üstün olduğunu kesinlemek/kanıtlamak olanağına da sahip olmadığımızı belirtmek gerekiyor. Zira "Belirli bir dilin tarihinde nazım sistemleri değişmiş olsa bile bu konuda ilerlemekten söz edilemez; yani eski sistemler kötülenebilir."<sup>11</sup> (Buradaki "kötülenemez"den, eleştirilemez anlamı değil, tümünden reddedilemez anlamı çıkarılmalıdır.) Üstelik ortada değişen sadece nazım sistemi de değildir. "Hugo Friedrich'e göre,..., (Türk şiirinin de içinde yer aldığı) evrensel bir şiir biçimi (modeli) yeryüzünün hemen hemen bütün ülkelerinde egemen durumdadır. Evrensel şiir biçimi olarak tanımlanan özgür koşuk'un (serbest nazım) tarihi incelendiğinde, bunun basit bir biçimsel evrim olmayıp bir uygarlık anlayışının, bir düşünce dizgesinin, durağan bir insan kavramının parçalanmasıyla, bir ekonomik ve toplumsal modelin yerini bir başkasının almasıyla örtüştüğü görülecektir."<sup>12</sup> Nitekim Sezai Karakoç'un şu ifadeleri de serbest şiir geleneğinin bir medeniyet anlayış ve tercihi ile içli dışlı olduğunu açıkça ortaya koymaktadır: "Serbest şiir, sanıldığı gibi, yirminci yüzyılın getirdiği bir tarz değildir. Eski Yunan, Latin ve İslâm öncesi Arap ve Türk şiirinde de örnekler vardı. Vezin ve kafiyenin, bir kale duvarı sağlamlığı ve düzenine, ancak İslâm uygarlığında ulaşıldı."<sup>13</sup> Buradan şiirimizde serbest şiir tarzının İslâm'la tanışmadan önce ve İslâm'dan uzaklaştıktan sonra rağbet gördüğü anlamını çıkarmak mümkündür.

Son iki yüzyılda bütün bir millet millî kültür unsurlarından inanç sistemine, giyim-kuşamından eğlence türlerine, dilinden zihniyet yapısına kadar büyük ve geniş çaplı bir değişime uğramıştır. Bütün bu değişimler sonucunda bugünkü nesillerin eski şiirimizi anlayamayacak bir hâle gelmiş olmaları, bu şiirin kendisinin anlaşılabilir veya anlaşılması zor bir şiir olduğu izlenimini yerleştirmiştir. Oysaki günümüz şâirlerinin birçoğunun da anlaşılma gücü olduğu kabul edilmelidir. Hatta Ebubekir Eroğlu, şiir dünyamızın eskiye göre kit-  
lelerden daha fazla kopuk olduğu görüşündedir:

"Şiir dünyamız, uzunca bir zamandan beri kit-  
lelerin ruhundan kopuktur. Halk ruhu ile alış-veriş  
devresini bütünleyemeden, tüm devinimini kendi-  
ne kurduğu sınırlar içinde yapmaktadır. Çelişkiler  
ve uyumsuzluk, kimi şairleri, kapalı olmak için  
söz dizimlerini kırmaya götürür (Örnek E. Ayhan).  
Turgut Uyar ve daha birçok şairin, yaşamı açılım-  
ız bırakacak bir biçimde bugünün bir cinselliğe sı-  
ğındığı görülür. Şiirde ideolojik öğelerin belirme-  
sini görmek için uzunca bir aranın bitimini,  
1960'lı yılları beklemek gerekmiştir."<sup>14</sup> (Şiirde  
ideoloji, didaktizm de belli bir ölçüde yer edinme-  
lidir. Sadece ve daima tabiatın ve insan hislerinin  
ortaya konması bıkkınlık getirebilir okuyucu için.  
Çünkü "Şiiri şiir yapan unsurun, taşıdığı bildiri ol-  
madığı doğrudur ama bir şiirin ufuklarını ve ev-  
rensele açılma gücünü belirleyen unsurlardan biri  
bildirisi olmuştur her zaman."<sup>15</sup> Burada bahsetti-  
ğimiz salt ve kuru bir ideoloji, didaktizm veya bil-  
diri değil, metin içinde sezdirilen ve en önemli ta-  
rafi tarafsızlık olan bir bildiridir bu. Millî veya ev-  
rensel bir hissi, olguyu, oluşu, düşünceyi imleyen  
bir bildiri.)

Öte taraftan eski şiirin halka hitap etmediğini  
iddia edenler, yeni (serbest) şiirin halka ne kadar  
hitap edip etmediği konusunda hemen hiç fikir yü-  
rütmemiştir. Üstelik halkın edebiyatla olan bağı  
son yarım yüzyılda yıllar geçtikçe zayıflamıştır.  
Bunda günün şartlarının da etkisi olsa bile, eski-  
den gündemi işgal eden zevatın çoğunun -noksan-  
ları olmakla beraber- devamlı bir şekilde yeni ve  
orijinal eserler verdikleri de dikkate alınınca, bu-  
günün şâir ve yazarlarının giderek hem daha az  
eser verdikleri hem de yenilik ve orijinallik bakı-  
mından daha zayıf kaldıkları akla gelmektedir. Bi-  
lindiği gibi "Sanat ve edebiyat sahası daha çok gö-  
ze çarpıcı 'yenilikler' ile dolu" olmak durumunda-  
dır. "Zira sanat ve edebiyatta 'yeni' ve 'orijinal'  
olamayan eser ölür."<sup>16</sup>

Öte taraftan edebî türlerde verilen eserlerin es-  
kiden beri geniş halk kesimlerine ulaşma vasıtası  
olan dergi ve gazeteler bu fonksiyonlarını çok bü-  
yük oranda terk etmişler ve artık bir süredir edebi-  
yatla haşır neşir olan insanların sayısı da giderek  
azalmaktadır. Evet "1950'li yıllardan sonra büyük  
gazeteler gerçek edebî ürünlere sayfalarını kapadı.  
Eskiden, bir roman, önce bir gazetede tefrika edi-  
lirdi... Gazetelerde edebî makalelere ve tenkitlere  
rastlanırdı. Edebiyatçıların adı günlük gazetelerde  
sık sık geçirdi. Mizah dergilerinde onların fıkrala-

rı, esprileri, karikatürleri yer alırdı. Şimdi, edebi-  
yat, sitemizden kovuldu. Televizyon, ses sanatçı-  
larına, sporculara, artistlere ayrıntılı bir şekilde yer  
verirken, bir edebiyatçıya bir kanalda birkaç dakı-  
ka ayırmayı bir iltifat sayıyor. O kayırdığı edebi-  
yatçılar da kim? Belli bir kesim."<sup>17</sup> Gerçekten de  
bugün geldiğimiz nokta bize, yazar ve şâirlerden  
başka edebiyatla ilgilenenlerin sadece araştırmacı-  
lar, Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenleri ile öğren-  
cileri ve bir miktar da edebî eserlere meraklı kişi-  
ler olduğunu gösteriyor. Bu çevreler dışında çok  
geniş bir halk kesiminin edebî ürünlerle bağı tü-  
müyle kopuktur. Çünkü eski süreli basın-yayın ge-  
leneğinin yerini -bu bağlamda- yozlaşmış bir ba-  
sın-yayın politikası almış bulunmaktadır. Kısacası  
bugün, bazı dergi ve gazetelerde hiçbir edebî ürün  
veya tartışmaya yer verilmediğini, bazı dergi ve  
gazetelerde de edebî ürünlerden çok edebiyat araş-  
tırmaları ile karşılaştığımızı, bu araştırmaların ço-  
ğunun da suya sabuna dokunmayıp sadece kendi  
yörüngelerinde dolaşıp durduklarını ibretle izliyo-  
ruz (Suya sabuna dokunmadan kirler temizlenir  
mi?). Bu olumsuz tablonun eski gelenek istikame-  
tine doğru değişmesi için araştırmacı, yazar, şâir,  
gazete-dergi-televizyon sahipleri ile bu organlar-  
daki kültür-edebiyat sayfa ve saatlerinin yönetici-  
lerinin daha fazla çaba göstermeleri şarttır. Ayrıca  
"Türk şiiri ve sorunları artık geniş kapsamlı ince-  
lemeler, araştırmalar ve tezlerde ele alınmalı, her  
sorunu özgün bir kitap konusu olmalıdır. Bunlar  
yapılmadan nesnel bir değerlendirme dizgesi olu-  
şamaz; bu dizge oluşmadan da toplum olarak Türk  
şiirini, tek tek şairleri değerlendirmek ve Türk şi-  
irinin evrensel şiir içindeki gerçek yerini saptamak  
olanaksızdır."<sup>18</sup>

### **Serbest Şiirimizin Anlaşılabilme / Anlaşılama Sorunu**

Kapalılığı ve anlaşılmazlığı bilinçli olarak ter-  
cih eden şâirlerin şiirlerinin anlaşılma, ya şâ-  
irin iletme zorluğundan ya da okuyucunun algıla-  
ma engellerinden kaynaklanır.<sup>19</sup> Mesela bugünkü  
neslin XX. yüzyıl şiirimizin bazı örneklerini anla-  
yamaması bu şiirlerdeki iletme zorluklarından, di-  
van şiirini anlayamaması ise algılama engellerin-  
den kaynaklanmaktadır.

Bir okur açısından bugünün serbest şiirini anla-  
mak, geçmişin belli kurallara bağlı olarak üretil-  
miş şiirini (divan şiirini) anlamak kadar zor bence.  
Bir kere eski şiirimizde soyutun (anlamın) bütün-

lüğünü sağlayan bir de somut (şeklî) bütünlük vardı. Bugün ise serbest şiirde mısralardan teşekkül eden, ancak her şiirde farklı farklı birimlerden (tamamen serbest!) oluşan bir şiirle karşı karşıyayız. Serbest şiirin okuyucuya anlama sorunu yaratan tarafı sadece şiirin belirli birimlerden oluşmaması değildir. Okuyucunun serbest şiiri anlayamamasında bundan çok daha önemli bir sorun, eski şiirde olmayan bir olumsuzluğun bu şiirde bulunmasıdır. Bu da şâir tarafından oluşturulan serbestlik içinde birbiriyle ilgili olan/olmayan kelime veya kelime gruplarının, şâirce anlamlı, ancak okurca anlamsız bulunmasıdır. Oysaki divan şiirinde okuyucu biraz araştırmayla ve düşünmeyle beyitlerdeki anlamı, kelimelerin birbirleriyle olan münasebetini rahatlıkla çıkarabilmektedir.\*\* Zaten divan şiirindeki beyit hâkimiyeti, hem şekil hem de anlam yönünden, iki taraflı bir hakimiyettir ve bu geleniğin şâirleri (şâirlik yeteneği zayıf olanların şiirleri dahil), meraklıları tarafından biraz gayretle öğrenilebilir. Ancak serbest şiirde, hele eskisi kadar yetenekli şâirlerin sayısının bir hayli azaldığı günümüzde, şâirlik yeteneği zayıf olanların şiirleri bir kenara, kitapları yayımlanan, şiirleri dergilerde görünen ünlü şâirlerin serbest şiirlerini anlamak da epey bir çaba sarf etmeyi gerektirmektedir.

Burada klâsik şiirimizle serbest şiirimiz arasında bulunan şu meseleye de dikkat çekmek gerekir: Klâsik şiirimizde üretilen bütün mazmunların, kelimeler arasında kurulan münasebetlerin ve sanatların hepsinin birer altyapıları, birer geçmişleri vardır. Bu altyapı ve geçmiş; kuru, tekdüze bir yapının göstergesi değil, aksine canlı, değişken ve çeşitlenici bir yapının göstergesidir. Bu şiirin kelimelerle yapılan her mazmunu, her sanatı, erbabı ve meraklıları tarafından bir temele oturtulabilmektedir. Oysaki bugün, şâirin zihninde öylesine canlanmış, birbiriyle hiçbir alakası olmadığını düşündüğümüz o kadar çok kelime, benzetme, hayâl ve düşünceyle karşılaşırız ki, çoğu kez serbest şiir okuyucusu olarak hepimiz sadece anlayabildiği, rahatça anlayabildiği, hem anlam hem de ses değeri olarak bize bir heyecan, şiirsellik hissi veren bir şiiri beğeniyor, bu şiirin başarılı olduğuna kanaat getiriyoruz. Tabî mazmunlarla, benzetmelerle, hayâllerle, telmihlerle dolu birçok serbest şiir de var ki, herkes onların hayranı kalmaktadır. Zaten serbest şiir yazarların hemen hemen sadece beğenilen, ünlü şiirleri arasında da bu özelliklere sahip şiirler geleceğe ulaşmakta, zihinlere ka-

zınabilmekte, diğer şiirleri ise hemen hiç akılda kalmamakta, ilgi uyandırmamaktadır. Çünkü bugün şiir dünyası hem daha fazla seçici olmuş hem de daha fazla kısırlaşmıştır.

Buraya kadar söylenenlerden serbest şiiri hor gördüğümüz anlaşılmalıdır. Bilakis serbest şiir Türk toplumunun ve edebiyatının iki yüzyıldır karşı karşıya olduğu değişimler ve Batı'yla etkileşimlerinin zarurî bir neticesidir ve bu tarzla son bir yüzyıldır çok başarılı şiirler de yazılmıştır. Ancak dikkat edilirse son yüzyılda serbest şiirler içinde ünlü olanlar ve okuyucu-halk tarafından beğenilen şâirler, bazı belirli vasıflara sahip olanlardır. Bu vasıflar kolay anlaşılabilme, güzel anlam ilgileri kurabilme, güçlü ve güzel hayâller, benzetmeler, telmihlere sahip olma, serbestlikle beraber yine de bazı belirli şekil özelliklerine sahip olma gibi vasıflardır. Gerçekten de tümüyle serbest olan (kafiye, edebî sanatlar, vezin, şekilsel özellikler dikkate alınmadan yazılan) şiirler daima soyutlaşmaya doğru bir kayış gösterirler\*\*\* ve okuyucunun böyle şiirleri anlaması zorlaşmakla kalmaz, aynı zamanda şiiri anlayıp edebî değerini takdir edecek okuyucuların sayısının azalması da kaçınılmaz olur.

İnsanlar genellikle anlayamadıkları şiiri beğenmezler. Hele bu anlayamayan şiir ritim açısından kulağa hoş gelecek bir ahenk ögesi de taşımıyorsa o zaman bu şiirin çoğunluk tarafından beğenilme ve şöhret kazanma olasılığı genellikle çok zayıf kalır. Türk edebiyatında Divan şiiri, Tanzimat şiiri, Servet-i Fünun şiiri, Cumhuriyet Dönemi şiiri çizgisinde, geçmişten bugüne, kurallardan kopuş sürecinin yaşandığı, anlam-sanat-vezin-kafiye birlikteliğinin giderek azaldığı gözden kaçmaz. Eskiler her ne kadar hem bugün hem de devirlerinde çoğunluk tarafından anlayamama ile karşı karşıya kalmışlarsa bile bütün şiirlerinde anlamı, belirli birimleri, kafiye, edebî sanatları ön plânda tutmuşlardır. Ancak Tanzimat yıllarından itibaren şiirin şekil ve muhtevastmada görülmeye başlanan değişimler zamanla şiirimizi serbestliğe götürmüştür. Serbest şiirin iyice yaygınlaşmaya başladığı yıllardan itibaren artık şiirlerin, eski şiir geleniğimizin temellerini oluşturan ve -kendi yapısı içinde- estetik hazı veren öğelerinin zaafa uğradıkları açıkça belli olmaya başlamıştır. Bu durum şiirden estetik haz verici bazı unsurların tümüyle dışlanması anlamına gelmektedir.

XIX. yüzyıldan XX. yüzyılın ortalarına kadar Türk nesrinin açıklığa, belli bir cümle dizgesine

kavuşmaya doğru yol alması gibi, Türk şiiri de serbestliğe ve -tercihlere göre- açıklıkla kapalılık arasında bir yere doğru yol almıştır. Bu arada "Aruz'un sanatsal yaratıcılık için itici güç olma niteliği sönmeye yüz tatalı çok zaman geçmiştir ama, serbest şiirin bu kopuştan dolayı muhayyilede oluşan boşluğu dolduracak verim dönemi gelmemiştir henüz."<sup>20</sup>

Eroğlu, geçen yüzyılların şiiri ile çağdaş şiiri karşılaştırırken, dağınık oluş'un çağımız şâirlerinin pek çoğunda görülen ortak bir özellik olduğunu ve bu dağınık oluş'un sebebinin de algılama biçiminde ve şâirin algılama alanı ile kurduğu iletişimin, kendiliğinden oluşan yönteminde aranması gerektiğini belirtir.<sup>21</sup> Oysaki bu dağınık oluş'un asıl sebebi, şâirlerin algılama biçiminde ve algılama alanında farklılaşmalar meydana getiren köklü medeniyet ve kültür değişiklikleridir. Yukarıda ifade edildiği gibi milletimizin son iki yüzyıl zarfında yaşamış olduğu süreç, onun hayatını ve değerlerini -ekonomiden edebiyata, ilahiyattan musikiye kadar- hemen her sahada eskiye nazaran köklü bir biçimde değiştirmiştir. Ve ayrıca edebiyatımızda da son bir buçuk asırda görülen değişimleri başlatanlar Batı şâir ve yazarlarından etkilenen şâir ve yazarlarımız olmuştur. Şiirde şekilden içeriğe, nesirde cümle yapısı ve edebî türlerden muhtevaya kadar geniş bir yelpazede geçirdiğimiz değişimlerin asıl (birincil) sebebi, mecburî bir kültür ve medeniyet değişiminden başka bir şey değildir. İşte, şâir ve yazarlarımızın algılama biçimi ve alanındaki farklılaşma, batıdan alınan ilk tesirlerden bir sonraki adımı oluşturmuştur.

Sonuç olarak herkesin kabul edeceği gibi, kültür ve edebiyatımızın birçok meselesinde çok büyük noksanlarımız, hatalarımız var. Nitekim "İlber Ortaylı *Sanat Dünyamız*'ın Osmanlılar'a ayrılan 'Yaşayan Osmanlılar' sayısında 'aslında en kötü oryantalistler bizleriz' "<sup>22</sup> der. "Gerçekten de şöyle bir bakınca dilimizin gramerinin Fransa'da Jean Deny tarafından yapıldığı, 700. Kuruluş yılını kutlamakla mağrur olduğumuz medeniyetin şiir tarihinin İngiltere'de E. J. W. Gibb tarafından yazıldığı, bu şiirin en çok kullanılan formu gazelin 'şâirin sesi, toplumun şarkısı' olduğunun Amerika'da Walter Andrews'ce ortaya konduğu, yine bu şiirin son mükemmel klâsik hikâyesinin poetikasının 'okunmaz kıyılarınin' Amerika'da Victoria R. Holbrook tarafından okunduğu düşünülürse sanırım, maalesef, Ortaylı'ya hak vermek gerekir."<sup>23</sup> •

#### DİPNOTLAR:

1. Gürsel Aytaç, *Edebiyat Yazıları III*, Gündoğan Yay., Ankara 1995, s. 248-249.
2. Dursun Ali Tokel, "Şâirin Korkusu, Şiirin Kurgusu: Divan Şiirinde Kurgu ve Anlam", *Hece (Türk Şiiri Özel Sayısı)*, S. 53/54/55, Mayıs/Haziran/Temmuz 2001, s. 311.
3. İsmet Özel, *Şiir Okuma Kılavuzu*, Çıdam Yay., İstanbul 1989, s. 42.
4. Arif Ay, "Kuşluk Saatleri'nden Yirmidört Şiir'e Bir Kuşbakışı", *Yedi İklim*, S. 39, Haziran 1993, s. 62.
5. Ebubekir Eroğlu, *Berzah*, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2001, s. 225.
6. Arif Ay, "Kuşluk Saatleri'nden Yirmidört Şiir'e Bir Kuşbakışı", *Yedi İklim*, S. 39, Haziran 1993, s. 62.
7. İsmet Özel, *Şiir Okuma Kılavuzu*, s. 20.
8. K. Kaya Bilgegil, *Cehennem Meyvası*, Yeni Türk Matbaacılık Anonim Şirketi, İstanbul 1944, s. 9-10.
9. K. Kaya Bilgegil, *age.*, s. 11.
10. Doğan Aksan, *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*, Engin Yay., Ankara 1995, s. 8.
- \* "Divan şiirinin temel esprisini oluşturan ifade biçimleri bilindiği gibi önce Arap dünyasında başlamış, ardından da İran bu şiir anlayışının gerçek temellerini atmıştır. Dolayısıyla bu şiirle ilgili olarak konuşuyorken, aslında üç ayrı millet ve coğrafyanın, bin küsür yıllık bir tarihin, binlerce şâirin anlamı, anlatma, yorumlama serüveninin bilinmesi gerekmektedir." Dursun Ali TÖKEL, "Şâirin Korkusu, Şiirin Kurgusu: Divan Şiirinde Kurgu ve Anlam", s. 311.
11. R. Wellek-A. Warren, *Edebiyat Biliminin Temelleri*, Kültür ve Turizm Bak. Yay., Ankara 1983, s. 226.
12. Özdemir İnce, *Tabula Rasa*, Can Yay., İstanbul 1992, s. 38-39.
13. Sezai KARAKOÇ, *Edebiyat Yazıları I*, Diriliş Yay., İstanbul 1988, s. 107.
14. Ebubekir Eroğlu, *Sezai Karakoç'un Şiiri*, Bürde Yayınları, İstanbul 1981, s. 27-28.
15. Ebubekir Eroğlu, *age.*, s. 8.
16. Mehmet Kaplan, *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri*, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Yay., İstanbul 1973, s. VII.
17. Sezai Karakoç, *Edebiyat Yazıları III-Eğik Ehlamlar*, Diriliş Yay., İstanbul 1996, s. 9.
18. Özdemir İNCE, *Tabula Rasa*, s. 95.
19. Nurullah Çetin, "Türk Şiirinde Anlam Sorunu", *Hece (Türk Şiiri Özel Sayısı)*, S. 53/54/55, Mayıs/Haziran/Temmuz 2001, s. 248.
- \*\* Divân şiirinde anlam ve kelime ilişkisi için bk. Dursun Ali TÖKEL, "Şâirin Korkusu, Şiirin Kurgusu: Divan Şiirinde Kurgu ve Anlam", *Hece (Türk Şiiri Özel Sayısı)*, S. 53/54/55, Mayıs/Haziran/Temmuz 2001, s. 305-322.
- \*\*\* "Yapı yalınlaştıkça anlam ve ses katmanlarının işlemleri giderek karmaşıklaşmaya başladı;...; yalınkat anlam, yananlamca zengin anlam katmanlarına dönüştü. Artık şiirin düzyazından koptuğu nokta ve çizgi yüzyıl öncesinin özelliklerini göstermiyor. Yirminci yüzyıl şiirini kuşatan bulanık kuşak işte burada: özgür koşukla dış-biçim ve ses sorununun temelinde çözümlenmiş olduğunu söyleyebiliriz, ama anlam katmanının sorunları giderek daha da karmaşıklaştı, artık sorun anlamın yapısında." Özdemir İnce, *Tabula Rasa*, s. 46.
20. Ebubekir Eroğlu, *Modern Türk Şiirinin Doğası*, Yapı Kredi Yay., İstanbul 1993, s. 30.
21. Ebubekir Eroğlu, *Sezai Karakoç'un Şiiri*, s. 38.
22. Alpay Doğan Yıldız, "Gönül Dağ'nın Yanık Havalarına Dair", *Dergâh*, S. 122, Nisan 2000, s. 2'
23. Alpay Doğan Yıldız, *agm.*, s. 21.